# Machiavelli

Κωνσταντίνος Κωσταγιάννης

# Περίγραμμα διάλεξης

- Ιστορικό πλαίσιο
- Machiavelli

# Ιστορικό Πλαίσιο

# Η «επανάσταση της πυρίτιδας»





- Η πυρίτιδα αναπτύχθηκε αρχικά στην Κίνα και η στρατιωτική χρήση της διαδόθηκε σταδιακά στην Ευρασία
- Από μέσα 15ου αι. αυξανόμενη χρήση πυροβόλων και πυροβολικού σε Ευρώπη
- Συμπίπτει με (και συμπληρώνει) **ευρύτερες μεταβολές στις μεσαιωνικές κοινωνίες**: άνοδος χρηματικής οικονομίας, προσπάθειες συγκεντρωτισμού, αποδυνάμωση φεουδαρχικών δεσμών & στρατιωτικοί πειραματισμοί (Gilbert)
- Μετασχηματισμός πολέμου και κρατικού συστήματος
  - Σταδιακή μεταβολή οργάνωσης, σύνθεσης και αναγκών των στρατών
  - Νέες μορφές οχυρωματικής αρχιτεκτονικής
  - Ενίσχυση συγκεντρωτισμού & πλεονέκτημα κρατών με μεγάλους στρατούς

# Η Ιταλία την εποχή του Μακιαβέλλι

- Ιταλικές πολιτικές μονάδες (διαφόρων τύπων) σε συχνούς μα περιορισμένους πολέμους στα τέλη του 15ου αι. (Tilly)
- Σχετικά απομονωμένο σύστημα κρατών με μια πρωτόγονης μορφής **ισορροπία ισχύος**
- **Ιταλικοί πόλεμοι** (1494 – 1559): φέρνουν αντιμέτωπες ιταλικές πόλεις – κράτη με ευρωπαϊκές δυνάμεις (Γαλλία & Ισπανία) και τους στρατούς τους
- Σημαντικό μέρος της ιταλικής αναγεννησιακής πολιτικής σκέψης σχετίζεται με αυτό το σοκ (Machiavelli & Guicciardini)



# Machiavelli

# Niccolò Machiavelli (1469 – 1527)




- Αξιωματούχος **Δημοκρατίας της Φλωρεντίας** (1498 – 1512): Απομακρύνθηκε (και φυλακίστηκε για λίγο) με επιστροφή Μεδίκων
- Συγγραφικό έργο περί πολιτικής ξεκινά μετά από την απομάκρυνσή του
  - *Ηγεμόνας* (1513)
  - *Διατριβές για τον Τίτο Λίβιο* (1517)
  - *Πέρι Τέχνης του Πολέμου* (1521)
- Δημόσια και διπλωματικά καθήκοντα τον έφεραν σε επαφή με μεταβαλλόμενη φύση πολέμου (Gilbert)
  - Γραμματέας καγκελαρίας
  - Γραμματέας Συμβουλίου των Δέκα (Dieci di Libertà e Pace): διπλωματία και πόλεμος
  - Σημαντικός ρόλος στην ίδρυση πολιτοφυλακής (Ordinanza 1505)

# Πόλεμος και πολιτική

- Εάν θέλουμε να καταλάβουμε την αντίληψη του πολέμου στον Machiavelli πρέπει να στραφούμε στα πολιτικά του έργα (Gilbert)
- **Θεμέλια κράτους** *«οἱ καλοὶ νόμοι καὶ ὁ καλὸς στρατός»* (*Ηγεμόνας*, XII)
  - Τι εννοεί με τον όρο «καλός στρατός»; Στρατιωτική αυτονομία και αμυντική ικανότητα (Winter)
- Βασικό **καθήκον** του ηγεμόνα η ενασχόληση με τον πόλεμο, η οργάνωση και διεύθυνσή του (XIV)
  - Έργα: οργάνωση και εξάσκηση στρατευμάτων και ιδίου (Ο Μ. αναμένει ότι ο ηγεμόνας *θα ηγηθεί* στρατιωτικά)
  - Σκέψεις: γνώση κράτους του και γεωγραφίας του, τοπογραφίας, ιστορίας
  - Προετοιμασία και σε καιρό ειρήνης ώστε όταν η τύχη αλλάξει, να μπορεί να της αντισταθεί

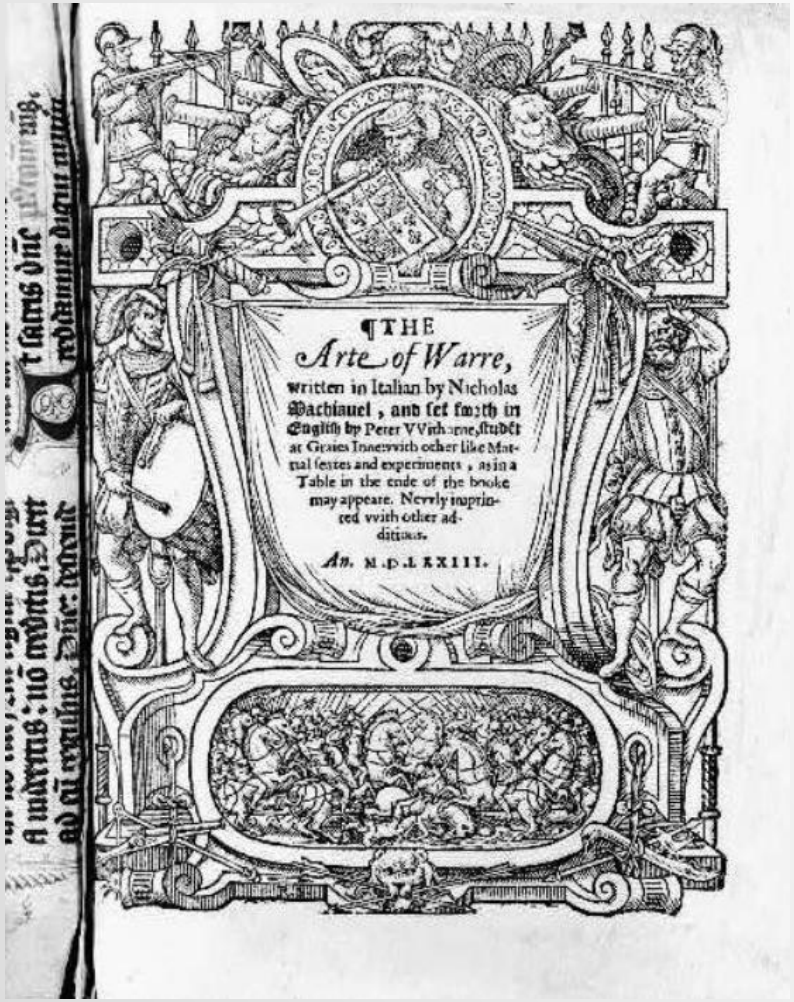
# Μισθοφόροι & επικουρικά στρατεύματα, πολιτοφυλακές

- Έντονη δυσπιστία Machiavelli για μισθοφόρους (Gilbert)
  - Πολιορκία Πίζας και Vitelli
  - Αποστολή σε Καίσαρα Βοργία (1502)
  - Μάχες Cerignola, Agnadello, Ravenna
- Ένας μισθοφόρος στρατηγός θα προκαλέσει πρόβλημα είτε είναι ικανός (π.χ. Sforza) είτε όχι (*Ηγεμόνας,* XII)
- Τα επικουρικά (συμμαχικά) στρατεύματα ακόμα πιο επικίνδυνα (*Ηγεμόνας,* XIII): είναι ενωμένα και υπακούν σε άλλους
- Ένας σώφρων ηγεμόνας στρέφεται στα *δικά του* στρατεύματα (βλ. Καίσαρας Βοργίας)
  - Είτε υπηκόους, είτε πολίτες, είτε άτομα εξαρτώμενα από ηγεμόνα
- Η λύση βρίσκεται στην **πολιτοφυλακή** (Gilbert):
  - Όπως είδαμε, Machiavelli έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο σε εγκαθίδρυση πολιτοφυλακής Φλωρεντίας
  - Διασφάλιση **εξωτερικής αυτονομίας** και **πολιτικής σταθερότητας**
  - Σημασία **πατριωτισμού πολιτών**



Λέω, λοιπόν, ὅτι τά στρατεύματα μέ τά ὁποῖα ἕνας ἡγεμόνας ὑπερασπίζεται τό κράτος του εἶναι εἴτε δικά του εἴτε μισθοφορικά, εἴτε ἐπικουρικά εἴτε μικτά. Τά μισθοφορικά καί τά ἐπικουρικά εἶναι ἄχρηστα καί ἐπικίνδυνα· καί ἐάν κάποιος κρατᾶ τό κράτος του θεμελιωμένο σέ μισθοφορικό στρατό, δέν θά εἶναι ποτέ σταθερός οὔτε σίγουρος· γιατί εἶναι ἀσύνδετος, φιλόδοξος, ἀπείθαρχος, ἄπιστος· γενναῖος ἀνάμεσα σέ φίλους καί δειλός μπροστά στούς ἐχθρούς· δέν ἔχει φόβο Θεοῦ οὔτε ἀξιοπιστία μέ τούς ἀνθρώπους· καί ἡ καταστροφή ἀναβάλλεται ὅσο ἀναβάλλεται ἡ ἐπίθεση· καί στήν εἰρήνη σέ λεηλατοῦν αὐτοί, ἐνῶ στόν πόλεμο οἱ ἐχθροί. Ἡ αἰτία εἶναι ὅτι δέν ἔχουν ἄλλη ἀγάπη οὔτε ἄλλο λόγο πού νά τούς κρατᾶ στό πεδίο τῆς μάχης παρά ἕναν μικρό μισθό, πού δέν εἶναι ἀρκετός νά τούς κάνει νά θέλουν νά πεθάνουν γιά σένα. Θέλουν πολύ νά εἶναι στρατιῶτες σου, ἐφόσον δέν κάνεις πόλεμο· ἀλλά σάν ἔρθει ὁ πόλεμος ἤ τό βάζουν στά πόδια ἤ ἐξαφανίζονται.

# Πολιτοφυλακές και η «Τέχνη του Πολέμου»




- Εκδόθηκε ενώ βρισκόταν ακόμα εν ζωή (σε αντίθεση με τον *Ηγεμόνα* και τους *Διαλόγους*)
- Αναγεννησιακή σκέψη: τα πρότυπα για νέα δόγματα πρέπει να αναζητηθούν στο παρελθόν (Ρώμη)
- Βασικά σημεία έργου:
  - Έμφαση σε πολιτοφυλακές και ειδικά σε ρόλο πεζικού
  - Έμφαση σε κινητικότητα και πρωτοβουλία
  - Το πρόβλημα του πυροβολικού και της πυρίτιδας
  - Μεγάλο μέρος του κειμένου αφορά οργανωτικά θέματα και εκπαίδευση
  - Σημασία ανθρώπινου παράγοντα: θάρρος, υπακοή, ενθουσιασμός και αγριότητα

# Επόμενη εβδομάδα

# Βιβλιογραφία για συζήτηση

Παρακαλείσθε να προετοιμάσετε το ακόλουθο κείμενο για το επόμενο μάθημα. Επισημαίνεται πως το κείμενο είναι απαιτητικό και ίσως χρειαστεί να αφιερώσετε λίγο περισσότερο χρόνο στη μελέτη του:


- Lukes, T. J. (2004). Martialing Machiavelli: Reassessing the Military Reflections. *The Journal of Politics*, 66(4), 1089–1108. https://www.jstor.org/stable/10.1111/j.0022-3816.2004.00291.x

# Επιπρόσθετη βιβλιογραφία


- Cassidy, B. (2003). Machiavelli and the Ideology of the Offensive: Gunpowder Weapons in The Art of War. The Journal of Military History 67(2), 381-404. https://dx.doi.org/10.1353/jmh.2003.0106
- Gat, A. (1988). Machiavelli and the Decline of the Classical Notion of the Lessons of History in the Study of War. Military Affairs, 52(4), 203–205. https://doi.org/10.2307/1988453
- Gilbert, F. (1986). Machiavelli: The Renaissance of the Art of War. In P. Paret (Ed.), *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age* (pp. 11–31). Princeton University Press. https://www.jstor.org/stable/j.ctv8xnhvw.5
- Kubik, T. (1997). Is Machiavelli's Canon Spiked? Practical Reading in Military History. *The Journal of Military History*, 61(1), 7–30. https://doi.org/10.2307/2953912
- Lynch, C. (2023). *Machiavelli on War.* Cornell University Press, Ithaca http://www.jstor.org/stable/10.7591/jj.130889
- Winter, Y. (2014). The Prince and His Art of War: Machiavelli's Military Populism. *Social Research: An International Quarterly*, 81(1), 165-191. https://www.jstor.org/stable/26549606
- Λίτσας, Σ. (2024). *Πόλεμος και Ορθολογισμός*. Ποιότητα, Αθήνα. (4ο κεφάλαιο)